

Perspektiver for terminologiundervisning med afsæt i almenkendte fagbegreber

Lise Lotte Weilgaard Christensen

I denne artikel præsenterer jeg mine erfaringer med et undervisningsforløb i terminologi, som i særlig grad har understøttet de studerendes læring og forståelse af både praktisk terminologiarbejde og terminologisk metode og teori. De gode resultater tilskriver jeg især tre forhold, nemlig tilrettelæggelsen af de stillede afleveringsopgaver, valg af emner inden for almenkendte fagbegreber og anvendelse af brugerinddragende metoder som kortsortering og begrebskort. Forløbene er gennemført på BA-uddannelsen i biblioteksvidenskab på Syddansk Universitet. De viste eksempler i artiklen stammer fra studenterbesvarelser fra 2022, hvor de studerende arbejdede med emnet 'lamper'.

1. Baggrund

Efter mange års undervisningserfaring i faget terminologi på universitetsuddannelser har jeg i de senere år i højere og højere grad baseret min undervisning i terminologi på fagemner (domæner), der ikke er specielt tekniske – nogle taler om 'den lave dørtærskel'. Derudover har jeg anvendt brugerinddragende metoder i undervisningen. Det er min oplevelse, at de studerende med denne tilgang har opnået en bedre forståelse for både praktisk terminologiarbejde og terminologisk metode og teori, at de så at sige har 'knækket koden'.

2. Formål

Formålet med denne artikel er at redegøre for, hvordan tre overordnede forhold i undervisningen efter min opfattelse har været med til at støtte de studerendes læring af terminologisk metode og teori.

Det drejer sig om:

- tilrettelæggelsen af afleveringsopgaver
- hvordan afsæt i almenkendte fagbegreber kan a) understøtte læringen af terminologisk metode generelt og b) føre til god forståelse og læring af teoretiske emner, da barrierer i forbindelse med mere tekniske emner undgås

- anvendelse af brugerinddragende metoder som kortsortering og begrebskort.

Mine erfaringer stammer fra BA-uddannelsen i biblioteksvidenskab på Syddansk Universitet.

3. Tilrettelæggelse af afleveringsopgaver

Eksamensformen i faget er en porteføljeopgave, som de studerende afleverer ved kursets afslutning. Den samlede porteføljeopgave består af tre opgaver.

Der stilles to bundne opgaver inden for samme emne (domæne), som jeg har valgt. Første opgave omhandler begrebssystemer og begrebsrelationer. Anden opgave omhandler definitioner. Den sidste opgave er en terminologisk undersøgelse inden for et selvvalgt emne.

Da opgaverne afleveres som samlet opgave som afslutning på semestret, er det ikke underviserens opgave at gennemrette opgaverne. De studerende får i den første bundne opgave indgående **underviser-feedback** på det metodiske og på deres begrebssystemer. Derved får de en indikation på, om de skal foretage ændringer i deres begrebssystemer, inden de påbegynder den anden opgave om definitionstyper. Ved den endelige eksamen har de studerende dermed mulighed for at forbedre opgaverne på baggrund af den modtagne feedback og den videre læring.

Terminologistyringssystemet i-Term udviklet på CBS anvendes som et krav, men de studerende afleverer deres arbejde i en papirudgave.

4. Almenkendte fagbegreber

Den anden vigtige tilgang i undervisningsforløbet er, at der i undervisningen tages afsæt i almenkendte fagbegreber. Der er tale om den del af fagsproget, som Rask kalder '**sagord**' og definerer som "ord med fagligt indhold, men som er kendt af ikke-fagfolk" (2004, s. 17). Eksempler på valgte emner har været *kajakker*, *ure*, *værnemidler* og *lamper*.

5. Porteføljeopgaverne

Som eksempel vil jeg beskrive porteføljeopgaven om *lamper*. Jeg sikrer mig som det første altid, at der findes egnet dokumentationsmateriale til en terminologisk behandling. I forbindelse med *lamper* var der meget lidt dokumentation ud over forretningers hjemmesider og bøger af historisk karakter. Da de studerende som dokumentalister senere kan komme ud for lignende situationer, fastholdt jeg alligevel emnet. Som noget nyt udarbejdede jeg en kort case om formålet med det terminologiske emne:

”Baggrund:

Forestil dig, at du er blevet kontaktet af en nyåbnet forretning ’Lampeland’. Ejeren savner en logisk oversigt med forklaringer over alle de typer lamper, der er på markedet, som hjælp til at forklare kunder de forskellige lampetyper, men ejeren er blevet opmærksom på, at noget sådant tilsyneladende ikke findes. Du har derfor fået til opgave i første omgang at udarbejde en sådan oversigt.” (Eksamensopgave 2022)

I det følgende vil hovedvægten være på den første porteføljeopgave om begrebssystemer og begrebsrelationer. Eksempler fra studenteropgaver vises uden redigering fra min side¹.

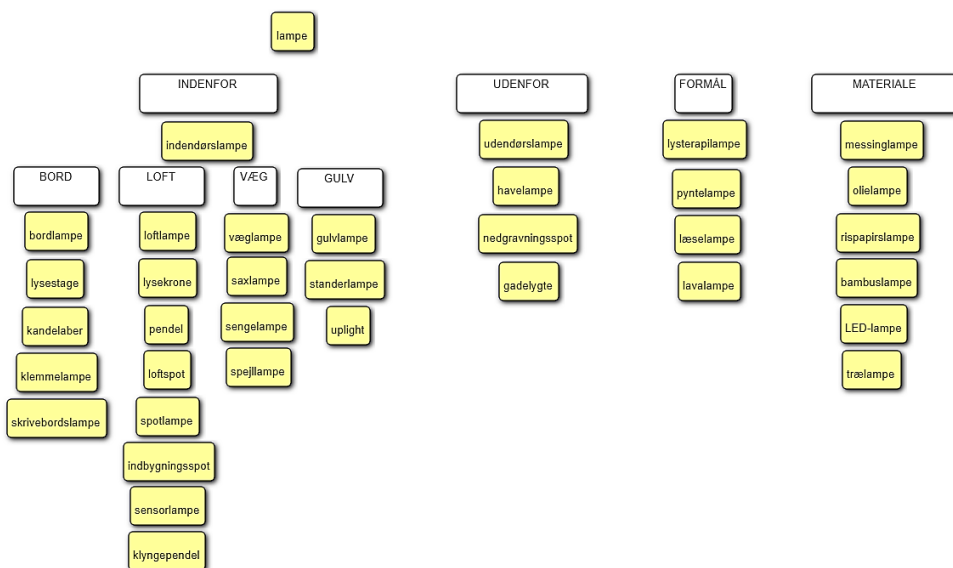
5.1 Første porteføljeopgave om begrebssystemer og begrebsrelationer

Mit fokus ligger på den første porteføljeopgave, da det er i denne opgave, at de brugerinddragende metoder kortsortering og begrebskort tages i brug. Begge metoder kendte de studerende fra et kursus om klassifikationer, hvor de var blevet introduceret i forbindelse med vidensorganiserende systemer.

Den første porteføljeopgave består af tre opgaver:

1. På basis af udarbejdelse af en termliste på minimum 30 termer, gennemførelse af en kortsortering over emnet *typer af lamper*.
2. Udarbejdelse af et begrebssystem med generiske relationer (type-af-relationer) i i-Term med minimum 15 begreber samt inddelingskriterier.
3. Udbygning af begrebssystemet med et par eksempler på begreber, der indgår i partitive (del-helheds-) og/eller associative relationer, herunder en redegørelse for relationerne.

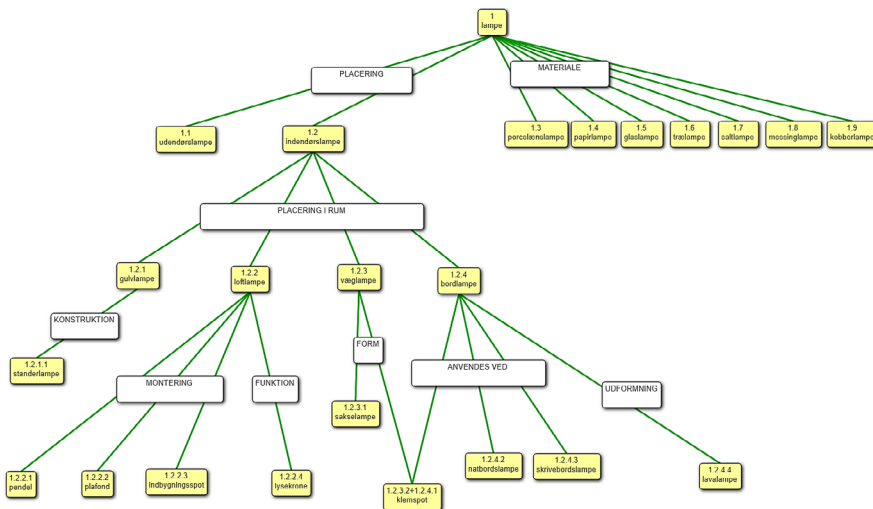
¹ Jeg vil gerne takke de biblioteksstuderende fra 2. semester 2022, som har givet mig lov til at anvende deres besvarelser i artiklen.

Figur 1. Kortsortering over typer af lamper.

I den første delopgave skulle de studerende ud fra en termliste over typer af *lamper* udarbejde en **åben kortsortering**. I en kortsortering får deltagerne udleveret kort med påskrevne emner, dvs. begreber, inden for et afgrænset emne (domæne). Dette svarer til de gule bokse. Herefter skal deltagerne gruppere de udleverede kort emnemæssigt i kategorier. Disse kategorier skal deltagerne selv navngivne. I figur 1 er de hvide bokse INDENFOR, UDENFOR, FORMÅL, MATERIALE osv. de kategorier, som emnerne/begreberne falder ind under, og som deltagerne har navngivet. I andre besvarelser havde de studerende valgt kategorier som FUNKTION, PLACERING, TYPER AF DRIFT, KONSTRUKTION. Kortsorteringer er velegnede til at opnå et første overblik over begreber inden for et afgrænset område (Spencer 2009; Weilgaard Christensen & Nistrup Madsen 2019). På dette tidspunkt har de studerende ikke nogen særlig viden om emnet, og en del af arbejdet er baseret på forforståelse og intuition.

I anden delopgave skal de studerende udarbejde et begrebsystem med generiske relationer og inddelingskriterier. I udarbejdelsen af de terminologiske begrebsystemer opdager de studerende, at kategorierne fra kortsorteringen ofte kan anvendes som inddelingskriterier. Nogle kategorier viser sig også at være begreber. Et eksempel på det sidste er vist i figur 2, hvor flere studerende først havde anført *indendørslampe* og *udendørslampe* som kategorier, men i udarbejdelsen af begrebsystemet bliver de opmærksomme på, at der er tale om begreber.

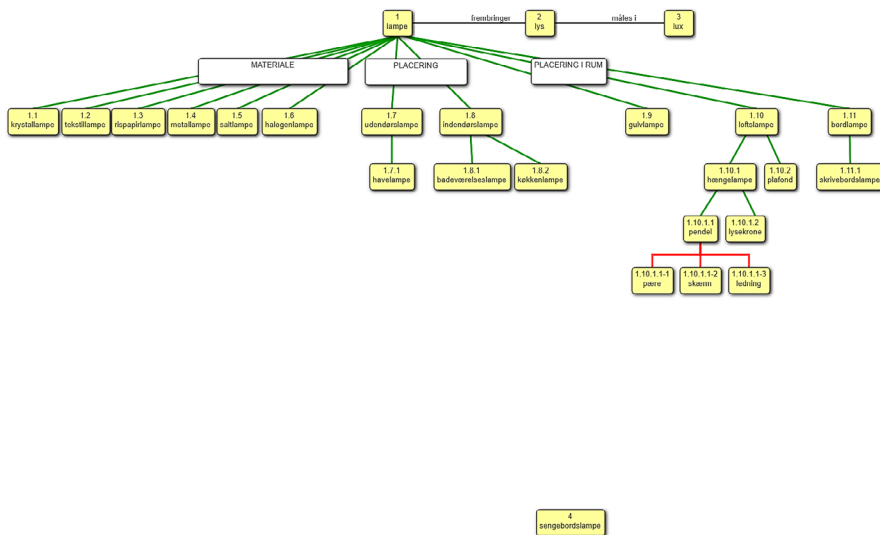
Figur 2. Udsnit af begrebssystem over typer af lamper med indendørslampe og udendørslampe anført som begreber.

I tredje delopgave skal de studerende udbygge deres begrebssystemer med et par eksempler på **partitive** (del-helheds-) og/eller **associative relationer**. Undertiden er det vanskeligt for de studerende at forstå, hvad der menes med associative relationer, og ikke mindst hvordan de skal benævnes.

Til at fremme denne forståelse har **begrebsskort** (*concept maps*) vist sig at være anvendelige. Begrebsskortene anvendes blandt andet i skoleelevers læringsproces (Novak & Cañas 2006/2008). Kortene minder meget om mindmaps, men har også flere ligheder med de terminologiske begrebssystemer (Nuoppo- nen 2016; Weilgaard Christensen & Simonsen 2021). Særligt de såkaldte **linking phrases** er interessante. Det er ordforbindelser, der forbinder begreberne. Når elever arbejder med begrebsskort, udtrykker de relationen mellem begreberne med deres egne ord. At ordforbindelserne i begrebsskort udtrykkes i naturligt sprog, har understøttet de studerendes forståelse af associative relationer.

Til at benævne de associative relationer har vi i terminologi tre måder at betegne associative relationer på: 1) traditionelle betegnelser som resultatrelation, 2) ord som 'frembringer', og endelig 3) de formaliserede betegnelser som instrument-resultat-relation (Madsen 2012, s. 51; Weilgaard Christensen & Simonsen 2021, s. 92). Ved at de studerende kan starte med at beskrive relationen med deres egne ord som i eksemplet i figur 3 *frembringer* mellem *lampe* og *lys* og *måles i* mellem *lys* og *lux*, er det lettere for dem senere at oversætte til de formaliserede betegnelser. De formaliserede betegnelser og ordforbindelser som synonymer har de studerende adgang til i en taksonomi over associative relationer,

som er udviklet af det danske netværk FORVIR (Forum for Videnmodellering i Offentligt Regi). På den måde præsenteres de studerende også for terminologiske forskningsresultater.

Figur 3. Udsnit af begrebssystem med associative relationer mellem lampe og lys samt mellem lys og lux markeret med sort streg.

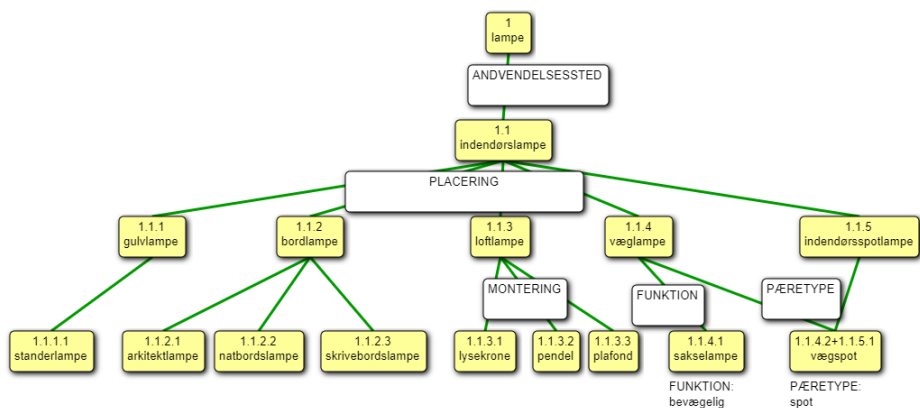
Der er flere fordele ved at trække på de brugerinddragende tilgange i terminologiundervisningen. Samtidig med at emnet (domænet) er almenkendt, så er der færre barrierer med at komme i gang med en **kortsortering** end med begrebssystemer, da metoden er letforståelig. Kortsorteringen kan også opfattes som et første udkast til et begrebssystem, der åbenlyst ikke er færdigt. Derved opnås en bedre forståelse for, at arbejdet med at justere begrebssystemerne er en nødvendig iterativ proces. For det tredje opnår de studerende en bedre forståelse for inddelingskriteriets funktion og dermed indarbejdelse i begrebssystemet.

Udarbejdelsen af **terminologiske ontologier** som vist i figur 4 er ikke et krav, men de studerende vil kunne forbedre den samlede eksamensopgave ved at udbygge deres begrebssystem til en terminologisk ontologi.

Terminologiske ontologier er udviklet ved CBS og er avancerede begrebssystemer, hvor de karakteristiske træk er placeret under begreberne som trækspecifikationer med attribut-værdi-par. Attributterne er skrevet med store bogstaver og værdierne med små bogstaver. Inddelingskriterierne svarer til attributterne, værdien er det vigtigste adskillende karakteristiske træk (Madsen 1999, s. 61; Madsen 2012, s. 13).

Arbejdet med almenkendte fagbegreber i den anden porteføljeopgave om definitioner understøtter metodisk øvelse i at sammenligne flere eventuelt modstridende kilder (her almensproglige danske ordbøger) med henblik på at identificere karakteristiske træk og forbedre definitioner. De studerende bliver derved klædt godt på til senere at arbejde med mere tekniske emner. Eksempelvis gav emnet anledning til, at flere studerende diskuterede, hvordan forskellige *loftslamper*, fx *hængelampe*, *pendel*, *lysekroner*, *plafond*, er monteret på loftet som udtryk for adskillende karakteristiske træk under inddelingskriteriet MONTERING.

Som afrunding på de bundne opgaver om lampeterminologi vil jeg fremhæve fire teoretiske emner, som emnet gav anledning til at diskutere på klassen. De studerende var tidligt opmærksomme på, at termen *væglampe* optræder både i forbindelse med *indendørs-* og med *udendørslampe*. Det gav nogle udfordringer i opbygning af begrebssystemet, hvilket resulterede i en diskussion af, om der var tale om en slags **polysemi**, som skyldes, at termen *væglampe* anvendes afkortet for både *indendørsvæglampe* og *udendørsvæglampe*, så der derved er tale om to begreber. Vi stødte på flere **ikke-leksikaliserede** lampetermer, som ikke er indeholdt i de almensproglige danske ordbøger, men som findes på hjemmesider, fx *udendørsvæglampe*, *indendørsvæglampe*, *gulvarkitektlampe*, *sengebordslampe*. Derudover var der udfordringer med at undgå **cirkulære definitioner** på grund af selvforklarende termer. Det sidste teoretiske emne er **polyhierarki**. De studerende var bekendte med, at overbegreberne i et polyhierarki skal være placeret under forskellige inddelingskriterier, men emnet gav god anledning til at diskutere kravet om en samtidighed (Nistrup Madsen 1999, s. 36). Et eksempel på polyhierarki er vist i figur 5, hvor en *vægspot* er underbegreb til både *væglampe* og *indendørsspotlampe*.

Figur 5. Udsnit af et begrebssystem med polyhierarki i forbindelse med underbegrebet vægspot med overbegreberne væglampe og indendørsspotlampe.

5.3 Den tredje porteføljeopgave om selvvalgte emner

Den sidste porteføljeopgave om et selvvalgt emne (domæne) består af to delopgaver:

1. En terminologisk undersøgelse af et selvvalgt emne.
2. Med afsæt i den terminologiske undersøgelse en behandling af et teoretisk emne.

De studerende opfordres til at vælge et emne inden for en hobby eller en særlig interesse som et eksempel på et fagområde. Den tredje porteføljeopgave er en mulighed for de studerende for at vise et større overblik, både i forhold til beherskelse af praktisk terminologiarbejde og terminologisk metode og teori. Som eksempler på emner på det sidste hold studerende kan nævnes *typer pasta, siddemøbler, sko, broderiteknikker*.

I den teoretiske del behandler mange studerende **termdannelse**, hvilket er et emne, der er særligt relevant for biblioteksstuderende i forbindelse med arbejde med søge- og emneord. Som eksempler kan der være udfordringer med termvalg, herunder fremmedsproglige over for danske betegnelser, termhuller, ikke-leksikaliserede termer. Et andet termrelateret emne har været synonymi, herunder også diakrone aspekter.

I nogle opgaver har de studerende redegjort for arbejdet med **korpusprogrammet Sketch Engine**, herunder anvendelse af funktionerne termekstraktion samt frekvens- og konkordanslister. Som endnu et eksempel har de studerende i stedet for kortsortering valgt at inddrage **satellitesystemer** udviklet af Anita Nuopponen (2016). I forbindelse med udarbejdelse af **definitioner** har nogle studerende beskrevet processen med at udarbejde definitioner, herunder om valg eller til- og fravalg, eksempelvis at fokusere på definitioner af begreber, hvor termerne ikke er selvforklarende, fx *chaiselong, højstol*. Endelig berøres også **vurdering af kildemateriale** af flere studerende.

6. Sammenfatning

I det foregående har jeg ved hjælp af fagemnet *lamper* og med eksempler fra studerendes eksamensopgaver illustreret, hvordan almenkendte fagbegreber med fordel kan anvendes som eksempel materiale i terminologiundervisningen, uden at det sker på bekostning af fagligheden. Det gælder både i forhold til det praktiske terminologiarbejde og den metodiske/teoretiske forståelse og læring. Med hensyn til det metodiske og teoretiske har valget af *lamper* givet anledning til en nærmere behandling af teoretiske emner som polysemi, polyhierarki, ikke-leksikaliserede termer og cirkeldefinitioner. Valget af almenkend-

te fagbegreber har sammen med kortsortering og begrebskort fjernet nogle af de barrierer, som de studerende ofte oplever i terminologiundervisningen. Endelig er det min erfaring, at feedback på de udarbejdede begrebssystemer er en væsentlig milepæl, da det giver de studerende en form for sikkerhed for at have forstået denne del af det praktiske terminologiarbejde korrekt.

Summary

The aim of this article is demonstrating how terminology teaching and learning may benefit from applying commonly known LSP concepts as examples, integrating user driven techniques like card sorting and concept maps, and assignment progression. The domain of lamps is used for illustrating the approach, examples gleaned from students' assignments included in a terminology course. Focus is on the initial concept creation assignment in which user-driven approaches are applied in order to give students relevant tools for the next assignment, that on definitions. The third assignment requires students to select a domain of their own choice plus a theoretical topic. The article winds up demonstrating how a commonly known domain such as the domain of lamps, albeit not very technical, may give rise to discussion of theoretical issues concerning e.g. non-lexicalized terms, lack of terms, polysemy, polyhierarchy, and circle definitions.

Referencer

- Den Danske Ordbog*. Lokaliseret oktober 2023 på <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=standerlampe>
- FORVIR (Forum for Videnmodellering i Offentligt Regi): *Fællesoffentlig ontologi, 02 standardrelationer*. Lokaliseret oktober 2023 på <https://forvir.terms.dk/>
- Nistrup Madsen, Bodil, 1999: *Terminologi – Metoder og principper*. København: Gads Forlag.
- Nistrup Madsen, Bodil, 2012: *Vejledning for begrebsarbejde i Kriminalforsorgen*. København: Kriminalforsorgen.
- Novak, J.D. & A.J. Cañas, 2006/2008: *The Theory Underlying Concept Maps and How to Construct and Use Them*. Lokaliseret oktober 2023 på <http://cmap.ihmc.us/docs/theory-of-concept-maps.php>

Nuopponen, Anita, 2016: Satellite System as a Visualization Tool for Concept Analysis. I: Hanne Erdman Thomsen, Antonio Pareja-Lora & Bodil Nistrup Madsen (red.): *Term Bases and Linguistic Linked Open Data - TKE 2016 12th International conference on Terminology and Knowledge Engineering*. Copenhagen Business School, s. 190-200.

Rask, Kirsten, 2004: *Fagsprog – videnssprog*. København: Grafisk Litteratur.

Spencer, Donna, 2009: *Card sorting: Designing usable categories*. Brooklyn, New York: Rosenfeld Media.

Weilgaard Christensen, Lise Lotte & Bodil Nistrup Madsen, 2019: Terminologisk ontologi for indsatsledelse på dansk. I: Lina Henriksen & Sussi Olsen (red.): *NORDTERM 2019*, s. 5-12. København. Lokaliseret januar 2024 på https://cst.ku.dk/kalender/danmark/nordterm-2019/NT-proceedings_2019_m_lan-derapp.pdf

Weilgaard Christensen, Lise Lotte & Irene Simonsen, 2021: Nabosproglæring for voksne mhp. integration i arbejdslivet på begge sider af den dansk-tyske grænse. I: Katri Seppälä (red.): *NORDTERM 2022, Begrepssarbete och informationsbandtering*, s. 90-98. Helsinki. Lokaliseret januar 2024 på http://www.nordterm.net/wiki/sv/index.php/Nordterm_22

Forfatter

Lise Lotte Weilgaard Christensen er lektor ved Syddansk Universitet. Hun har en ph.d.-grad i terminologi og maskinoversættelse (1993). Hun har forsket i ekstraktion af terminologiske informationer med danske verbers valens som vidensmønstre og har deltaget i flere projekter om terminologi og sprogteknologi samt om tysk som fremmedsprog. Hun er medlem af Terminologigruppen og har været medlem af Dansk Sprognævns repræsentantskab.

Nøgleord

terminologiundervisning, almenkendte fagbegreber, kortsortering, begrebskort, feedback

Bibliografiske oplysninger

Weilgaard Christensen, Lise Lotte, 2024: Perspektiver for terminologiundervisning med afsæt i almenkendte fagbegreber. I: Kirsten Lindø Dolberg-Møller (red.): *Sprog i Norden 2024*, s. 276-287.

<https://tidsskrift.dk/sin/issue/archive>

© Forfatterne, Nordterm og Netværket for sprognævnene i Norden
